

**DIŐ KAPAK  
(VAKIF LOGOSU)**

**ANAYASAYI BEKLERKEN**

**ANAYASA DEĐIŐTİRMEK ÜSTÜNE  
DEĐERLENDİRMELELER**

**HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI**

**İÇ KAPAK**

**ANAYASAYI BEKLERKEN**

**ANAYASA DEĞİŞTİRMEK ÜSTÜNE  
DEĞERLENDİRMELER**

**HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI  
ANKARA  
2012**

## ANAYASAYI BEKLERKEN

### ANAYASA DEĞİŞTİRMEK ÜSTÜNE DEĞERLENDİRMELER

Bu değerlendirme metni HBVAKV Merkez Yürütme Kurulu'nca, 07-08 Ocak 2012 tarihinde, İstanbul'da, HBVAKV ve Alevi Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen "Anayasayı Beklerken: Aleviler" sempozyumunda sunulan görüşler ve tartışmalar referans alınarak ve yer yer doğrudan ilgili materyal kullanılarak hazırlanmıştır. Burada yer verilen görüşler HBVAKV Genel Merkezi'nin yeni bir anayasa girişimi karşısında geliştirdiği bağlayıcı görüşlerdir. HBVAKV Genel Merkezi bu görüşlerin değiştirilmesi, güncellemesi, yenilenmesi, yeniden ifade edilmesi vb. tüm haklarını elinde tutar. Bu metnin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek ve ilgili Vakfın adını belirtmek kaydıyla alıntı, atıf vb. yapılabilir. Ancak ilgili Vakfın izni olmaksızın hiçbir biçimde, hiçbir araç ve yolla, hiç kimse tarafından kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

©

# İÇİNDEKİLER

<b>BAŞLANGIÇ</b> .....	<b>5</b>
<b>I.</b> .....	<b>7</b>
<b>TARAFLAR</b> .....	<b>7</b>
a. Anayasa yapmak: Rövanş ya da intikam.....	7
b. Anayasa yapmak: Tarihin telafisi.....	9
c. Anayasa yapmak: “Kimliğim, benim güzel cehennemim”.....	9
ç. Anayasa yapmak: “Ana yasayı” savunmak.....	11
d. Anayasa yapmak: Bırakınız yapsınlar.....	12
f. Anayasa yapmak: “Bekleyenleri” bekleyenler.....	14
<b>II. KONU</b> .....	<b>17</b>
a. Bir anayasa nedir ki?.....	17
b. Bir anayasayı kim yapar ki?.....	19
c. Bir anayasa nasıl yapılır ki?.....	20
<b>III.</b> .....	<b>24</b>
<b>SORU-N</b> .....	<b>24</b>
<b>IV.</b> .....	<b>28</b>
<b>ÖNERİ</b> .....	<b>28</b>

## BAŞLANGIÇ

2012 yılının Türkiye için yeni bir anayasa yılı olacağı, TBMM Başkanlığı başta olmak üzere, en yetkili ve sorumlu siyasal aktörler tarafından sıklıkla ve sürekli olarak dile getiriliyor. TBMM'nin en azından başkanlık nezdinde dile getirdiği görüşler ve yasama organının ısrarlı çağrılarına karşın sivil toplum örgütlerinden ya da üniversiteler gibi kimi kurumlardan yeterince karşılık bulamadıklarına ilişkin sitemler, yeni anayasanın içinde bulunulan yılın sonuna yetiştirileceğine ilişkin ifadeler bir arada düşünüldüğünde, bir yandan bu yılın gerçekten de yeni bir anayasa yılı olacağının ciddiyetine inanmamak için hiçbir nedenin olmadığı görülürken, bir yandan da yeni bir anayasa düşüncesinin doğrudan TBMM içinde bile hiçbir heyecan ve kıpırtı yaratmadığı, bunun için kurulan komisyonun üzerinde uzlaştığı kabul edilen çalışma usülleri vb. gözetildiğinde, bu yılın yeni bir anayasayla kapanacağına olan inanç için herhangi bir makul temel kalmadığı da anlaşılıyor. O halde, ya yeni bir anayasa girişimi baştan ölü doğmuş bir girişimdir ve bir süre sonra, çoğu hayal gibi solgunlaşarak kaybolup gidecektir ya da gerçekten de yeni bir anayasa hazırlanacaktır ama toplumda, en başta TBMM'nin kendi bünyesinde olmak üzere, yeni bir anayasanın gerçekten yeni bir anayasa olacağına hiçbir biçimde inanılmamakta, böyle bir yenilik beklenmemekte, hatta belki de böylesi bir yeniliğe gereksinim duyulmadığı için istenmemekte, anayasa değişikliği bu kez farklı siyasal aktörler tarafından kotarılsa da, eski bir zihniyetin yeni sözcüklere ve biçimlere dökülmesinden ibaret sayıldığı için, hak etmesi beklenen ilgi ve heyecanı uyandırmaya hiçbir biçimde gücü yetmemektedir.

Bu bağlamda Türkiye'de yaşayan farklı kesimlerin, yeni anayasa süreci olduğu ileri sürülen bu süreç içinde, yeni anayasaya karşı tutumlarının bir bekleyiş tutumu olduğu kolaylıkla söylenebilir. Ancak, aynı anda, çelişkili gibi görünse de kimi sivil toplum örgütlerinin, mesleki ve akademik kuruluşların, toplumsal hareketlerin, medya organlarının yeni anayasa süreci içinde gösterdikleri "performans" bu bekleyiş saptamasını boşa çıkarıyor da denebilir. O halde "Anayasayı Beklemek" ne demektir? Anayasayı bekleyen kimdir? Bekleyenin beklediği nedir? Alevilerin de anayasayı "bekleyen" kesimlerin başında geldiği düşünülürse, özel olarak Alevilerin, hem Alevi örgütleri, hem de büyük Alevi topluluğu nezdinde bu bekleyişi nasıl anlamlandırılmalıdır? Bu soruların yanıtı aslında "yeni anayasa" düşüncesi ve girişiminin ne ölçüde yeni olup olmadığını da işaretleyecek bir özelliğe sahiptir. Ancak en başta fark edilmesi ve dışarıda bırakılması gereken temel şey, bu metinde, beklemenin basit ve düz anlamıyla edilgen bir hali işaret etmediği gibi, yine düz anlamıyla basit bir seyircilikle de sınırlandırılmadığıdır.

Yukarıda sayılan sorulara kimlerin, hangi açılardan, hangi bağlamlarda, nasıl

yanıtlar verdiği, aslında bu süreç içinde, tarafların ne hakkında ya da neyin üzerinde konuştuğunun da, belirli bir düzeyde ifadesidir. Bu bakımdan tarafların işaret edilmesi, aslında üzerinde ortak bir biçimde konuşulduğu varsayılan ya da kabul edilen konuların, en temel soru ya da sorunların ortak olup olmadığını da göstermektedir. En baştan belirtiriz ki vakfımız bütün ortaklık ve aynılık savlarına ve kabullerine karşın, bu sürecin bileşenlerinin, abartılı bir beklenti sayılabilecek olan aynı dili konuşmak bir yana, aynı konu ve sorun üzerinde bile konuşmadığını özenle saptamaktadır.

Kuşkusuz, aynı dille, aynı konudan, belirli bir ortaklık zemininde konuşabilmek için ilk ve vazgeçilmez koşul, farklılıkları fark ve kabul etmektir. Farklılıkların kabul edilmesi, birlikteliği berhava eden bir özellik taşımaz. Aksine, farklılıklara yönelik reddiye, siyasal tarihimizde ve içinde bulunduğumuz dönemde ne yazık ki acı örnekleriyle deneyimlediğimiz, yeniden yeniden deneyimlemek zorunda kaldığımız gibi, var olduğu kabul ve iddia edilen ve dahi dayatılan birlikteliğin giderek hiçbir inandırıcılığının kalmamasına yol açmaktadır.

Bu perspektiften hareketle, Vakfımız, temsil ettiği Alevi topluluklar nezdinde, kendini ve Alevileri merkeze koyarak ve yalnızca onlara odaklanarak yeni anayasa sorununu tartışmayı kesinlikle reddeder. Böyle bir merkeze yerleşme halinin muktedir kibriyle malul olduğunu bilir: “Benliğe lanet!” Bu nedenle bu metinde, yeni anayasa süreciyle ilgili farklı taraflara ve yaklaşım biçimlerine eğilinmekte ve Aleviler, bu farklılıklar dünyasının bir parçası olarak konumlandırılarak düşünülmektedir. Bu haliyle bu metin, yalnızca Alevi diliyle, Aleviler için kaleme alınmış olmayıp bir Alevi örgütü olan Vakfımızın, Alevileri de kapsayan sürece ilişkin makro bakışının bir ürünü olarak tasarlanmıştır. Bu metnin merkezinde aslında tek bir soru durmaktadır: “Niçin yeni bir anayasa?” Yanıtlanması giderek artık daha da riskli ve hatta apaçık tehlikeli bir soru haline gelen, tek bir soru.

## I.

### TARAFLAR

#### a. *Anayasa yapmak: Rövanş ya da intikam*

Yeni anayasa süreci içinde bekleyenlerin bir bölümünü yeni bir anayasayı bir tür rövanş ya da intikam fırsatı olarak görenler oluşturmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne anayasaların "askeri-bürokratik vesayet" altında şekillendiğini kabul eden bu yaklaşım, yeni anayasayı "ilk kez sivil bir anayasa olanağı" olarak selamlamakta ve bunu başlı başına yeni anayasayı daha baştan çeşitli olumlu değerlerle donatmak için kullanmaktadır. Bu yaklaşım, "askeri-bürokratik vesayet" kabulüyle, Türkiye siyasi tarihinin tüm anayasaları arasındaki çok temelli farklılıkları düzleştirerek yok saymakta, anayasaların dayandıkları ilkesel farklılıkları, içerdikleri nitelikleri, kendilerine yön veren anlayışları, içinde biçimlendikleri toplumsal, siyasi ve tarihsel bağlamı tümüyle yok sayarak, yeni anayasa sürecinde, mevcut iktidar ilişkileri karşısında açıkça eleştirel bir mesafeyi reddetmekte, hatta eleştirel mesafesini korumak isteyenleri "arkaik ya da tarih dışı olduğunu" iddia ettiği ideolojilerin mensupları olarak göstermekten ve bu yolla marjinalize ederek anayasa sürecinden dışlamaya çalışmaktan çekinmemektedir.

Bu kesimlere göre "Niçin yeni bir anayasa?" sorusunun yanıtı için, mevcut ve geçmişteki anayasaların askeri vesayetle hazırlanmış olduğunu kabul etmek ve sırf bu nedenle sivil olmadığını saptamak yeterli görünmektedir. Sivil terimini ilkel bir biçimde askeri olanın karşıtı ya da askeri olmayan anlamında yaygınlaştıran bu zihniyet için sivil bir nitelik başlı başına değerli görünmektedir. Yapılmış tüm anayasaların kastedilen anlamda bilfiil siviller tarafından yapılmış, üretilmiş ve onaylanmış olduğu bu zihniyete hatırlatıldığında bu kez de "ama askeri vesayet altında" diye itiraz etmekte, askeri olanın ilkesel olarak kötülüğünü ileri sürmektedir. Oysaki sivilliğin tarihsel evrimi gözetildiğinde sivilliğin apaçık siyasallık anlamına geldiği, bu terimin modern ulus devletin gelişim sürecinde siyasal karşıtı ya da dışı olarak kullanıldığı açıktır. Buradan bakıldığında, talep edilen sivil bir anayasanın apaçık siyasal olmayan bir anayasa talebine dönüştüğü, yani siyasallığın inkarı anlamına geldiği açıktır ki bu da anayasa kavramıyla alay etmekten farksızdır. Kaldı ki bu bir yana, kategorik olarak askeri olanın kötü, sivil olanın iyi olduğuna ilişkin hiçbir kanıt ileri sürülemez. 1961 Anayasası askeri bir darbenin

arkasından üretilmiş ve kabul edilmiş olmasına karşın, son derece “sivildi.” Yani devletten ya da siyasal iktidardan yurttaşlara karşı yönelebilecek tehlike ve tehditlere karşı yurttaşların hak ve özgürlüklerini güvence altına almaya çalışan bir yaklaşımı, siyasal iktidarın yurttaşlar karşısında sınırlandırması için, denetlemeye dönük mekanizmalar geliştirmeye çalışan bir anlayışı vardı. Bu bakımdan Cumhuriyet için bu anayasa bir dönüm noktası olabilmıştır. Oysa, yine askeri bir darbenin ardından gelen 1982 Anayasası, yine siviller tarafından üretilip onaylanarak, açıkça söylenirse topluma deli gömleği gibi giydirilmiş, insanın yüceliğinin kutsallığı yerine ve karşısında, devletin kutsallığının yüceliğini geçirmiş, apaçık bir devlet fetişizmiyle malul bir metindir.

Bu yaklaşım kendi doğruluğunu mutlaklaştırmak adına, içinde bulunulan bütün sorunları anayasa metnine bağlamakta ve toplumun tümünde bu metinden yana bir yakınma ve buna bağlı, değiştirilmesi yönünde büyük bir beklenti varmış gibi bir atmosferi yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Böylece bu yaklaşım için sorunların ortasında, onları doğuran biricik merkez olarak mevcut anayasa işaret edilmektedir. Böylece gerçekte, bir yandan mevcut anayasanın hangi iktidar ilişkilerinin ürünü olduğu ve ne tür ilişkileri inşa yöneldiği gözden kaçırılırken, diğer yandan mevcut sorunların siyasal ve toplumsal-tarihsel boyutları tümüyle ihmal edilmekte ya da ettirilmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde, yeni bir anayasa sanki büyümlü bir metin olacak da sorunları tümüyle çözüverecekmiş gibi, gereksiz, gerçekdışı ve son derece tehlikeli ve totaliter bir “hayal” kamuoyuna pompalanmaktadır. Sonuç olarak, bu yaklaşım yeni anayasanın da belirli güç ilişkileriyle şekilleneceği gerçeğini saklayarak mevcut iktidar şebekesi içinde, “gecikmiş” bir rol kapma peşinde görünmektedir.

Tam da bu yüzden, sözüm ona askeri vesayeti, askeri darbeleri eleştiren bu yaklaşım mensupları, askeri olana yönelttikleri temel eleştirilerle malul olarak ortaya çıkmaktadır. Askeri darbeler, niteliklerine ilişkin tartışmalar bir yana, yaptıkları anayasalarla nasıl toplumu şekillendirmeye çalışmışlarsa, aynı şekilde bu kesimler de ceplerinde taşıdıkları belli olan anayasa taslaklarıyla toplum mühendisliğine soyunduklarını gizleme gereği bile duymamaktadırlar. Bu noktada da bu kesimlerin tek güvencesi, yine karşı çıktıklarını iddia ettikleri 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin yarattığı siyasal kültür ve bunun aktörleri olmaktadır.

Bir diğer nokta, bu yaklaşımın malul olduğu düzleştirme mantığı gereği, anayasalar arasındaki niteliksel farklar gizlendiği gibi, anayasaların geçirdiği tarihsel evrimin de inkar edilmesi ve tüm anayasalar sanki hep hazırlandıkları ortamda nasıl hazırlanmışlarsa hep aynı şekilde kalmışlar gibi takdim edilerek gerçeğin gizlenmeye çalışılmasıdır. Bu gerçeğin gizlenmesi, beraberinde, sözüm ona şikayet edilen anayasalarla yıllarca ülkeyi yöneten ve ilgili anayasadan nemalanan siyasal aktörlerin sorumluluklarının gözden kaçırılmasıdır. Bu da son derece manidardır. Çünkü bu yaklaşım çoğun, şikayet ettiği anayasaların şekillendirdiği-ifade ettiği iktidar ilişkilerinden, bu ilişkilerce beslenmektedir.



Sonuç olarak yeni anayasayı bu zihniyetle “bekleyenler” esasta mevcut iktidar ilişkilerinin organik bileşenleri olarak devletin kutsallığı ile metin fetişizmini birbirine yerine ikame ederek, yeni bir anayasaya olan gereksinimi sosyo-politik gereksinimlerin bu vasıflarını yok sayarak, toplumun bileşenlerini “askeri vesayet” ölçeği üzerinden kutuplaştırarak, bu kutuplaşma ölçeğinde “istenmeyen kesimler” üretirek bizatihi yeni bir anayasanın yeniliğini önleyen kesimlerin örtük ama asli sesi durumundadır.

### ***b. Anayasa yapmak: Tarihin telafisi***

Bu süreç içinde “bekleyen” bir diğer kesimi, yeni anayasa olanağını 1980 askeri darbesiyle bir tür hesaplaşma zemini olarak gören gruplar oluşturmaktadır. Özellikle bu darbe tarafından ağır bir biçimde ezilen ve büyük bedeller ödemek zorunda kalanlar, bu süreci bir anlamda bu darbenin izlerinin silinmesi fırsatı olarak görmektedirler. Ancak bu kesimde de sıklıkla karşılaşılan şey, fırsat olarak görülen sürecin merkezine yine metnin, anayasa metninin yerleştirilmesidir. Büyük yenilgileri içinde ve bunun devamında yaşanan siyasal gelişmeler ve yaygınlaştırılan kültür içinde, çeşitlenme, zenginleşme, gelişme ve yayılma olanakları olabildiğince ortadan kaldırılmış bu gruplar, bunun getirdiği bir utangaçlıkla “Niçin yeni bir anayasa?” sorusunu olabildiğince darbe merkezli olarak yanıtlamakla yetinmekte ya da zaten buna mahkum edilmiş olmaktadır. Bir yandan, “sivil-siyasal, sivil-askeri” gibi karşıtlıklardan beslenmemeye çalışsalar da toplumun yeni bir anayasaya gereksinimini doğuran somut sorunlar işaret edilmemekte, bunun yerine bu sorunları da çevrelediği açık olan, dünyadaki son gelişmeler, ideolojik-politik yenilikler, değerler alanında meydana geldiği kabul edilen değişimler işaret edilmekle yetinilmektedir. Bu baptan olmak üzere, bu kesimler için yeni anayasaya olan ihtiyacı temellendirmek için önemli gerekçeler olarak Türk hukuk sisteminin evrensel olduğu kabul edilen hukuk normlarına uydurulması, yine evrensel olduğu kabul edilen insan hakları anlayışı, aşındırıldığı kabul edilen sosyal devletin yeniden ihyası, vb. sayılabilir.

Bütün bunlar tartışma konusu yapılmaya bile, ileri sürülenlerin her birinin bir anayasa metniyle gerçekleştirilemeyeceği, çünkü bu sorunların temelde bir metinden kaynaklanmadığı açıktır. Aynı şekilde, bu yaklaşım da 1980’den bu yana geçen siyasal süreci ve gelişmeleri yok sayarak, adeta tarihi 1980 darbesiyle durdurmakta ve darbenin ardından gelenlerin siyasal sorumluluklarını, darbeci generallerin sorumlulukları karşısında ikincilleştirmektedir. Bu da ister istemez, yeniden, yapay olarak pompalanan askeri-asker olmayan ve sivil karşıtlığını üretmeye uygun bir ortam hazırlamaktadır.

### ***c. Anayasa yapmak: “Kimliğim, benim güzel cehennemim”***

Yeni anayasa sürecini koşullayan bir ses, bu süreçte, Alevileri, Kürtleri, Arapları, Ermenileri, gayrı-müslimleri, kadınları, farklı cinsel kimlikleri, ez cümle bu coğrafyanın cümle ötekilerini kendileri olarak, kendi meşreplerince, sürecin bir parçası olmaya çağırıyor: Büyük vaatlerle! “Kürt Kürtlüğüyle, Alevi Aleviliğiyle, Ermeni Ermeniliğiyle, kadın kadınlığıyla konuşsun. Konuşsun ki Anayasa yurttaşlığı Türklük üzerinden mi okuyor, değiştirelim; Anayasa bu ülkenin gayrı-müslimlerini Lozan'da mı bıraktı, artık bırakmayalım.” Ama aynı ses, Kürtler Aleviler ve Ermeniler üstüne, Aleviler Kürt ve Ermeniler üstüne, kadınlar erkekler üstüne, farklı cinsel kimliklerin sahipleri heteroseksüeller üstüne konuşmaya başladı mı kaşlarını çatıveriyor. “Bırakın kimlikler üzerinden siyaset yapmayı. Kendi kimliğinizin tadını çıkarın. İşte, işte kimliklerin baharı!” Ve kendimizden gayrısı üzerine söz geliştirmedikçe, geliştirmemizin önü kesildikçe, bizzat kendiliğimizin bir hapishaneye dönüştüğünü görmememizi, duymamamızı, bilmememizi bekliyor aynı ses bizden! Ve hapishanemize dönüşen kendiliğimizden her firar etme girişimimiz büyük mü büyük olduğu söylenen insanlığın duvarına çarpıp bize geri dönüyor!

İnsan oluşun değerini dinden, dinin değerini devletten, esasen insan oluşun değerini devletten ödünç alan bir yaklaşım, “kimlik cennetini reddeden biz nankörleri”, büyük kimliksizliğiyle, tarihten, coğrafyadan, sosyolojiden ve siyasetten koparılmış, önü devlet, sonu devlet bir insanlık cehennemine davet ediyor! Her durumda önümüzdeki iki seçenek de aynı kapıya çıkıyor: Ya kimliklere sarılmanın, özcülüğün, kimliğe tutunmanın yarattığı atomlaşma ve siyasalın imhası; ya da devletlu bir insanlıkla bütünleşerek siyasalın öksüz-yetim bir bebek gibi, devlet mahallesinin camii avlusuna terki! Dahası, bizi anayasa konuşmaya davet eden bu ses, kimliklerimize kulak vereceğini vaaz ve vaad ederken, kendi kimliğiyle ateşlenen başını, öteki kimliklerin suyuyla serinletmeye çalışıyor. Oysa bu anayasaya devleti ve milletiyle Türklüğü, Kürtler ve Ermeniler koymadı ki! Zorunlu din derslerini Alevilerin koymadığı gibi. Madem ki etnik ya da dini referansları bu anayasaya hayatları bu hükümlerle cehenneme çevrilenlerin kendileri koymamıştır, o halde bu ve benzeri sorunların onlar üzerinden konuşulmasından, onlara havale edilmesinden artık vazgeçilmelidir.

Ancak giderek yarattığı vahim sonuçları daha yakından gördüğümüz kimlik eksenli siyaset yapma tarzı, “özgürlük” adı altında farklı kesimlere sirayet etmeye, farklılıklar taşıyan kesimleri özellikle kimlikler üzerinden işaret ederek ayrıştırmaya, özellikle kendi hegemonyasını sürdürmek isteyen muktedirlerin çoğunluk kimliğini seferber etmesiyle, farklı kimliklere tutunmayı dayatmaya devam etmektedir.

Alevi hareketinin en azından manidar bir kesimi için güvenle söyleyebiliriz ki Aleviler, kendilerini alışkın oldukları ikametgahlarda arayanlara artık burada oturmadıklarını çok önce kamuoyuna duyurmuştu. Demokratik Alevi hareketinin bu büyük gövdesi tarihten kimlik çıkartmayı reddediyor. Aynı şekilde, birileri için “ihanet,

işbirlikçilik, satılmışlık” gibi sıfatlara layık görülseler de, kimlikten tarih çıkarmayı da aynı şiddetle reddediyoruz. Tarihten kimlik, kimlikten tarih çıkarma refleksinin kendi yurdunda diaspora inşa etmekten öte bir sonuç doğurmayacağı apaçık ortadadır.

Kuşkusuz, farklılıktan kimlik çıkartmayı reddetmek, farklılıkları reddetmek anlamına gelmemektedir. Nasıl ki Hrant kardeşimiz Ermeni olduğu için kardeşimiz değil, Ermeniliğine rağmen kardeşimiz değil, Ermeni olsa da kardeşimiz değil, Ermeniliğince kardeşimiz, kardeşliğimizce Ermeniyse! Kardeşimiz olduğundandır ki en önce biz biliyoruz Ermeniliğini ve bildikçe biz, Ermenilik onun değil bizim vasfımız; biz onun Ermeniliğiyle tamamlandıkça, bizim Türklüğümüzle onun Ermeniliği tamamlanıyor ve Türklük onun bir vasfı haline geliyor! Bu coğrafyada her kimlik bir diğerini var ediyor, bir yarasını sarıyor, bir eksiğini tamamlıyor.

Bizim farklılıktan kimlik çıkarmaya dönük reddiyemiz, kimliksizliğin eşitliğine karşı, kendisinin ve ötekinin hapishanesine dönüşmüş kimlikler üzerinden eşitliğe reddiyedir! Dolayısıyla kimlik temelli siyasallığı merkeze alarak inşa edilecek herhangi bir anayasal girişimin asla yanında olmayacağımızı belirtiriz. Kaldı ki 1982 Anayasası’na damgasını vuran dinsel ya da etnik aidiyetle ilgili referansların 12 Eylül faşizmiyle malul olduğu gözetildiğinde, bu ülkede kimlik siyaseti yapanın, bu ülkenin, mevcut anayasanın ötekileştirdiği ve çoğunluk hegemonyasına terk ettiği, Aleviler başta olmak üzere, ötekiler olmadığı son derece açıktır. Kimliklerarası eşitlik vaadi, kimliklerin özgürleştirilmesi vaadiyle temellendirilemez. Bu, elma şekerine gizlenmiş zehirdir. Kimliklerarası eşitlik, kimlikleri hegemonik aidiyet bağları karşısında yadsımadan ve düzleştirmeden, en başta hegemonik olanın kimliksel ayrıcalıkları yadsınmak üzere, kimliksizliğin eşitliği olabilir.

#### ***ç. Anayasa yapmak: “Ana yasayı” savunmak***

Genel olarak toplumsal dinamikleri, değişimleri ve siyasal tarihi, özel olarak kimlik siyaseti ya da siyasetlerinin yarattığı etkiler ve sonuçları, içinde biçimlendikleri tarihsel-siyasal ve toplumsal koşulları okuyarak değerlendirme yerine, sabit ve değişmez olduğu kabul edilen temel ölçülerden ve daha da önemlisi, bu ölçülerin değişmemesi gerektiğine olan büyük bir inançtan hareket ederek anlamlandıran bir başka yaklaşım, yeni anayasa sürecini başlı başına değişmemesi gerektiğini savunduğu değerlere yönelik bir tehlike, en azından tehdit olarak düşünmekte ve bu tehlike ve tehdide karşı da mevcut anayasanın darbe anayasası olmaktan çıktığı gerekçesini ileri sürmekte ya da utangaç bir biçimde, değişikliği savunuyor gibi yapmakla birlikte, mevcut anayasanın ruhunu oluşturduğunu kabul ettiği temel değerlerin ve ilkelerin vazgeçilemez kırmızı çizgiler oluşturduğunu savunmaktadır. Daha somut olarak, bu yaklaşım olası yeni bir anayasaya yapma girişiminin ulus-devlet bakımından bir tehdit potansiyeli taşıdığı kanısındadır. Elbette değişiklik girişimi, ulus-devleti tehdit eden bir dinamığe dönüştüğü anda, mevcut anayasa bütün olumsuzluklarıyla ama her durumda, ulus-devletin temel savunusu olarak kabul

edilmekte, bu da ulus-devleti savunmak ile mevcut anayasayı savunmak arasında en hafif deyişle bir paralellik ya da en açık haliyle bir özdeşlik kurulmasını mümkün kılmaktadır.

Bu yaklaşımın, yeni anayasa girişimi karşısında en eski “ana yasaya”, yani “kutsal devletin, hesaba gelmez kutsallığıyla tescilli, hikmetinden sual olunmaz devlet aklına” sarılması ve dahası içinde bulunulan konjonktürde bu yaklaşımın, yeni anayasa girişiminde bulunan mevcut iktidarın politikalarıyla ve bileşenleriyle kolaylıkla eklemlenebileceğinin değişik vesilelerle görülmesi ve tecrübe edilmesi, ya yeni bir anayasa yapılamayacağına ya da en iyimser haliyle, yeni bir anayasa yapılsa da bu anayasanın pek de yeni olmayacağına en önemli göstergesi olarak, yeni anayasa sürecini baştan berhava eden ya da beyhude kılan bir özellik taşıdığı da görmezden gelinemez.

#### ***d. Anayasa yapmak: Bırakınız yapsınlar***

Yukarıda işaret edilen tehlike, özellikle mevcut iktidar partisiyle birlikte TBMM’de bulunan tüm partilerin sessizliği, heyecan yoksunluğu, “beklentisiz bekleyişle” kendini göstermektedir. Ama en başta kuşkusuz, bir bütün ya da kurumsal olarak TBMM’nin beklentisiz bekleyiş son derece manidardır. Niçin yeni bir anayasa sorusunun yanıtını öncelikle vermesi gereken kurumların başında bizzat yeni anayasa konusunda kendisini kurucu iktidar vasfıyla donattığı anlaşılan TBMM gelmektedir. Ama ne yazık ki gerek TBMM ve gerekse değişiklik talebinin öncüsü gibi görünen yürütme aygıtı bu yanıtı vermekten özenle kaçınmaktadır.

Üstelik mevcut TBMM’nin bu soruyu yanıtlamak için gereksindiği, en başta kendisine atfettiği anlaşılan kurucu vafına ilişkin tartışmalar ve itirazlar ortadayken, bu yanıtın verilmemesi bu tartışma ve itirazların kabul edilebilirlik ve meşruluk düzeyini oldukça yükseltmektedir. En temelde, olağan bir seçim prosedürüyle, yüzde on barajıyla oluşmuş bir meclisin toplumun tüm kesimlerini temsil ettiğinin ileri sürülemeyeceği biçiminde özetlenebilecek itiraz, yabana atılabilir bir karşı çıkış sayılamaz. Devamla, sandığın halkın önüne nasıl getirildiğiyle ilgili tartışmalar bir yana, bizatihi olağan bir seçim süreciyle seçilmiş bir meclisin kendi kendisine kuruculuk vasfı atfetmesinin de aynı ölçüde vahim değerlendirmelere ve sonuç doğurucu özelliklere açık olduğu da bellidir. Kaldı ki bütün bu sorunlar bir yana, bizzat TBMM içinde oluşturulan uzlaşma komisyonunun üzerinde uzlaştığı iddia edilen çalışma esasları ve saydamlık anlayışı, yeni anayasa girişiminin, daha en başta, bunu üstlenen kurum bakımından yeterince katılımcı ve demokratik olduğu iddialarını zedelemekte ya da zan altında bırakmaktadır. O halde, öncelikle kurucu irade olarak kendisini sunan bir meclisin, “Niçin yeni bir anayasa?” sorusuna açık seçik bir yanıt vermesi gerekirken ve bu gereklilik ölçüğünde irade beyanı beklenirken, yasama erkini elinde tutan TBMM’nin mevcut statükoyu dönüştürücü

adımlar yönünde hiçbir girişimde bulunmaması başlı başına anlamlıdır.

“Niçin yeni bir anayasa?” sorusunun açık seçik yanıtlanma yükümlülüğü bütün toplumsal ve siyasal kesimlerin üstündedir. Bu yanıtın bütün berraklığıyla verilebilmesi için öncelikle yanıt vermek isteyen, yanıt verebilecek aktörlerin, yanıt vermesi beklenenlerin yanıt verebilir halde olması gerekir. Bunun içinse, son derece genişletilmiş ve canlandırılmış, her türlü tehditten uzak bir düşünce, ifade, tartışma ve eleştiri özgürlüğü ortamının öncelikle sağlanması beklenir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün en azından bu süreçte, hiçbir biçimde milliyetçi, dinsel, cinsel, dilsel ve genel olarak kimliksel sınırlarla kesinlikle ve kesinlikle sınırlandırılmaması gerekliliği açıktır. Oysa içinde bulunduğumuz toplumsal siyasal koşullarda düşünce ve ifade ile eleştiri özgürlüğünden söz etmenin olanaksız olduğu ortadadır. Belirli bir siyasal program dışında kalan ve bu siyasal programa karşı eleştirel bir mesafe içinde bulunan farklı farklı kesimlerin çeşitli yöntemlerle sindirildiği, tutuklandığı, tutuklamaların cezalandırılmaya dönüştüğü bir ortamda hiçbir aktör, hiçbir soruya açık seçik bir biçimde yanıt veremez. Hatta öyle ki doğrudan TBMM tarafından oluşturulan ve her kesimin yeni anayasa için görüşlerini derleme ve bu anlamda katılımı yaygınlaştırma iddiasıyla açılan internet sitesi bile, görüş bildirmek için öncelikle tüm yurttaşlardan TC kimlik numarasını vermesini istemekte hiçbir terslik görmemektedir.

Bu nedenle öncelikle mevcut ortamın düşünce, eleştiri ve örgütlenme özgürlüğü bakımından güvence altına alınması çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. O halde, yeni bir anayasa yapılmak isteniyorsa, bu anayasa yeni bir darbe anayasası olmayacaksa, anayasadan önce, yeni anayasa tartışmalarının önünü tıkayan yasaların derhal ve ivedilikle elden geçirilmesi gerekmektedir. Bugün ülkemizdeki toplumsal, siyasal, hukuksal sorunların diyaloga bir zemin oluşturma bakımından açıkça tartışılmasının önünde bir engel olarak anayasa durmaktan çok, özel olarak siyasal partiler yasası, seçim yasası, terörle mücadele yasası, ceza yasası, polis vazife ve yetkileri yasası, ceza yargılama süreçleriyle ilgili tüm yasalar durmaktadır. Anayasaya hazırlık anlamında öncelikle bu yasaların derhal tartışma gündemine sokulması gerekmektedir. Bu yasal engeller ortadan kaldırılmadan özgür ve demokratik bir tartışma ortamının varlığından söz edilemeyeceği gibi, yeni bir anayasanın demokratik bir katılımı yapılabileceği iddiası da, ancak belirli bir iktidar ideolojisiyle malul, bir hayal olmaktan öteye gitmeyecektir.

Yeni anayasa tartışmalarındaki en büyük engellerin başında insanın yüceliğinin kutsallığı yerine, devletin kutsal yüceliğinin ikame edilmiş olması ve bunun bizzat mevcut anayasa ve siyasal sistem tarafından güvence altına alınmış olması gelmektedir. Devletin kutsal yüceliğini biricik değer olarak kabul eden bir anlayışın koşulladığı bir siyasal sistem ve atmosferde, herhangi bir biçimde yeni anayasa tartışmaları yürütülemeyeceği gibi, demokratik, katılımcı bir anayasanın üretilmesi de mümkün olmayacaktır. Devletin kutsal

yüceliği, kaçınılmaz olarak hukuksal sistemi de koşullandırmakta ve esasta değişmemek kaydıyla, yurttaşları öncelikle geçici siyasal iktidarların ve aktörlerin hukuksal algılarının insafına terk etmekte, bu da kaçınılmaz olarak hukuksal güveni kesinlikle tahrip etmekte ve yeni anayasa için gerekli olan zeminin en temel özelliklerinden biri, hukuk devleti algısı ortadan kalkmaktadır.

Sonuç olarak mevcut hükümet yeni anayasanın öncüsü olma, mevcut TBMM kurucu iktidar rolünü üstlenmekle birlikte, yeni anayasa süreci içinde, “asli kurucu” bekleyenler olmaktan öte bir adım atmamakta ve adeta ortaya bir kartopu atılmakla, bir kardan adamın kartopunun kendiliğinden devinimiyle ortaya çıkması beklenmektedir. Bu atalet ve bekleyiş durumu, ister istemez aynı iki olasılığı yeniden akla getirmektedir: Ya yeni bir anayasa düşü aslında çoktan tozlu raflarda unutulmaya terk edilmiştir; ya da aslında yeni bir anayasa çoktan hazır ve nazırdır, yalnızca oylanacağı günü beklemektedir! Yani ya yeni bir anayasa yoktur ya da oylanacağı günü bekleyen anayasa yeni değildir!

#### ***f. Anayasa yapmak: “Bekleyenleri” bekleyenler***

Kuşkusuz her aidiyet grubu kendi içinde, farklı düzeylerde, farklı ölçüler üzerinden teşhis edilebilecek ayrışmalar, nüanslar, alt bileşenler içerir. Yani hiçbir aidiyet grubunun ölçü olarak ne alınırsa alınsın, bu ölçü din ve hatta siyasal ideoloji ya da dünya görüşü bile olsa homojenlik ya da birörneklik gösterdiği savunulamaz. Alevilikte bundan müstesna değildir. Bu bağlamda yukarıda yapılan tasnifin içinde kuşkusuz Alevi aidiyetiyle teşhis edilebilecek aktörler de bulunmaktadır ve bu da son derece doğaldır. Ancak bütün bir hareket olarak Alevi hareketinden ve kurumumuzun da kendisini bir parçası saydığı demokratik Alevi hareketinden söz edildiğinde, yaklaşımımızın belirtilen yaklaşımlardan farklı olduğunu, kendimizi bu tutumların hiçbirisiyle ilişkilendirmediğimizi baştan beyan ederiz.

“Beklemek” sözü demokratik Alevi hareketi nezdinde, Alevilerin, anayasa yapma süreci olduğu iddia edilen bu süreçte yeterince rol almadıkları ya da alamadıkları üzerine bir varsayımdan besleniyormuş gibi görünüyor. Alevilerin bu varsayım ölçeğinde görünürlüklerinin yetersizliği ya da Alevilerin yaygınlıkla kullandığı bir ifadeyle “süreçe yeterince müdahil olamadıkları” üstüne bir saptamayı ifade ediyor gibi bu saptama. Aleviler edilgen bir bekleyiş sürecinin mağdurları olarak sunuluyorlarmış gibi. Kim, Alevileri belirli bir biçimde anlamlandırılan mağdurluk ve mazlumluk söylemi içinden okuyarak mevcut iktidar şebekesinin bir parçasıymış gibi, zulmü üreten şebekenin asli unsuruymuş gibi göstermeye çalışırsa çalışsın, böyle bir yaklaşımın tarafımızdan vicdanını yitirmiş soğuk aklın ürünü olarak görüldüğünü beyan ederiz. Ancak kuşkusuz, gerçekten de bu sürece ilişkin Alevilerin yaygınlıkla seyirci konumunda buldukları bir vakiydir. Söyleyecek sözleri olmadığından, bunları söyleyebilecek kadroları, söyleseler de seslerini duyurabilecek araçları olmadığına kadar birçok faktörle açıklanabilir bu sessiz bekleyiş.

Bütün bunların ötesinde biz bu sessiz bekleyişin ya da seyirci rolünün kendi başına anlamlı ve değerli olduğunu düşünüyoruz.

Biz Aleviler, bir yandan yeni bir anayasa diye ortaya çıkarken anayasa yükünü sırtlama lütfunu bile göstermeyenlerin top koşturacağı mahalle arsası, sorunların havale edilerek vicdanların rahatlatılacağı “iç bozguncular”, özetle kendi hegemonyasını yeniden yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğu, uygarların ya da medenilerin karşısında “barbarlar” rolüne çıkmayı reddediyoruz. Bu bekleyiş açıkça ilan etmektedir ki barbarlar artık gelmeyecek! Alevilerin, kendisi gibi ayrımcılık pratiklerinin bin bir veçhesiyle tanış kılmak zorunda bırakılmış, tüm ötekilerle birlikte, “bekleyenleri beklemesi” pasif, seyirci tutumu değildir. Tam tersine Alevi çalıştayları adı verilen sürecin açıkça kanıtladığı gibi, sözüm ona konuşmaya ve diyaloga çağırmanın, kendi sözünü yeniden üretmek ve onaylatmak üzere, öteki sözü iktidar şebekesinin bir parçası kılma girişiminin açıkça reddidir. Bu öyle bir reddiyedir ki kimseye “Aaaa, sizi bize yanlış tanıtmışlar”, “Aaa, biz sizi böyle bilmiyorduk”, nidalarıyla kerameti kendinden menkul “bilme ve tanıma haklarını” ileri sürme fırsatını vermemeye kararlıdır! Bu sessizlik ve bekleyiş, ironik bir biçimde, ötekileri bilme ve tanıma hakkını her fırsatta başkalarının önüne koyanlar, kendi yarattıkları bu büyük sessizlik ve bekleyiş içinde kendilerine neyi layık görüyorlarsa öyle bir anayasa yaparlar diyedir!

Nasıl bir anayasaya tasarlıyor olurlarsa olsunlar, biz, sağ omuzlarında “meleklerin” kulaklarına: Önce kendinizi bilin ki başkasını bilesiniz diye fısıldarken, sol omuzlarında kendisi de bir başka “melek” olan şeytanın, başkasını bilmiyorsanız kendinizi nasıl bilebilirsiniz ki diye ifadeyi ters yüz ettiğini biliyor olacağız!

Öyleyse Aleviler beklerken “Niçin yeni bir anayasa?” sorusuna verilecek yanıtın, “çünkü Kürt sorunumuz var, çünkü Ermeni sorunumuz, çünkü Alevi sorunumuz, çünkü kadın sorunumuz, çünkü farklı cinsellikler sorunumuz” diye başlamayacağını umarak bekliyor. Krizde olanın “çoğunluğu oluşturan dini ya da etnik aidiyetlerimiz, Sünniliğimiz, erkekliğimiz ve heteroseksüelliğimiz olduğuyla” söze başlayacak bir sesi umarak. “Yeni bir anayasaya ihtiyacımız var, çünkü kadınları, farklı cinsel kimlikleri, Alevileri, Kürtleri, Ermenileri, gayri-müslimleri ancak öldürürken tanıyoruz! Onları ancak öldürürken siyasal bir varlık haline getiriyoruz. Eğer onlar öldürülmeye layık birer tehdit olarak siyasallaştırılabiliyorsa, yaşarken de bizimle aynı haklara sahip siyasal varlıklar olmalarının önünde hiçbir engel olmamalı” diyen eski bir sesi duyabileceğimizi umarak! Bütün bu umuda karşın, Aleviler bu sesin, bu zeminde, bu süreç içinde duyulmayacağından da acı bir biçimde emindir.

Anlaşılan o ki bu sesi duyuncaya kadar Aleviler, bu arada kaç anayasa eskitilirse eskitilsin, beklemeye devam edecek. Ölmeye dermanı kalmasa da beklemeye devam edecek: Sinir bozucu bir sabırla! Bekleyenin önünden çıplak ayaklarıyla yüreğine basarak Karaburun mağlupları geçecek, boynunda urgan, Pir Sultan geçecek, Dersim geçecek, Zini

gediği, Zilan deresi geçecek, Marař ve orum geçecek, Gazi geçecek... Nihayet Uludere geçecek! Yoksul okul formalarıyla Uludere'nin çocukları! Őhid-i Kerbela'nın başı ile gövdesi arasına giren ve kendini biricik hakikat olarak takdim ile onaya zorlayanın varlığı, Sivas'ın sonuna Başbağları, Uludere'nin önüne Dargeçit'i ekledikçe, zaman ve toprak değişse de geçenler geçmeye devam edecek! Her kim bunun bir yazđı olduğuna imanla boyun eğerse eğsin, kötülükle Tanrı arasında ilişki kurmayı reddeden bir Alevi kaldıkça geride, Uludere'nin çocukları birer ölüye dnşemeyecek! Dnřmeyecek.

O halde bizler duyurmak isteriz ki demokratik Alevi hareketi, artık kendisine yönelen her söze koşarak eklemlemek biçiminde tezahür eden ve muktedirlerin iktidarından sofradan düşeni bekleyen bir bekleyişi asla beklemeyecek, tersine kendisine yönelen ya da yönelmiş gibi yapan her sözü giysisinden soymak, zan altında bırakmak, kendi kendisiyle baş başa bırakmak için yeni siyasal zeminler, araçlar ve olanaklar yaratacaktır.



## II. KONU

Yeni anayasaya hazırlık sürecinde gerçekte, bu sürecin parçası olmaya çalışanlar, parçası olmak isteyenler, parçası olamayanlar ya da parçası olmaktan dışlansa da dışarıdan bir ses olarak süreç üstüne söz kuranlar gerçekten de aynı konudan, anayasadan mı söz ediyor? Peki bir anayasadan, hele de yeni bir anayasadan söz etmek ne demektir? Yeni bir anayasa tartışmasının temel konuları nelerdir?

### *a. Bir anayasa nedir ki?*

Yeni anayasa tartışmalarının en önemli gündem maddelerinin başında doğrudan anayasanın ne olduğuna ilişkin kabullerle ilgili sorunlar gelmektedir. Bir anayasa, konuşamayan bir toplumun yerine konuşan, yürüyemeyen bir toplumda ak kağıtlarda kara kara koşturan bir metin midir; dilsiz söyleyen, elsiz eyleyen? Kim hukukun karmaşık labirentlerinde medrese tartışmalarına girerse girsin, dilsiz söyleyenin dili, elsiz eyleyenin eli, baştan ayağa, tarihe ve coğrafyaya batmıştır! Ve bu tarih ve coğrafyaya batan, hiçbir zaman, bir metin değildir! Öyleyse, bugün yeni bir anayasa ihtiyacımız varsa, bu 12 Eylül faşist darbesinin yarattığı anayasa yüzünden değildir; kaldı ki 17 kez değişmiş bir anayasanın hala darbe anayasası olduğunu ileri sürmek, darbenin sırtına kimin günahlarını yükleyip gözden ırak çöle saldırdığı sorusunu akla getiririverir! Derdimiz metinden değilse, dermanımız da metinden olmayacaktır. Oysa sanki anayasalar mevcut güç ilişkileri içinde şekillenmiyormuş gibi, mevcut sorunlarla damgalanmıyormuş gibi, bugün yeni anayasa süreci içinde olduğumuz bu anda, yeni anayasadan konuşmak, bu sorunlardan, bu güç ilişkilerinden konuşmak anlamına gelmekten daha çok, metinler üzerine konuşmuş gibi kabul edilmekte ve farklı çevreler, yeni bir anayasaya gereksinim duyuran sorunlara ilişkin yaklaşımlarını tartışma alanına sürmek yerine, kendi başına, sorunlardan bağımsız olarak konumlandıkça hiçbir anlam ifade etmeyen metinleri tartışma alanında dolaşıma sokmaya çalışmaktadırlar.

Açıkça çeşitli ölçüler üzerinden (ırkçılık gibi) ayrımcılığı yapıyılaştıran örnekler bir yana, dünyanın hemen hiçbir anayasası yurttaşlar topluluğunu birbirine karşı avantajlı ya da dezavantajlı bir biçimde konumlandırmaz; ancak yurttaşlar arasındaki avantaj ya da dezavantajları hukuksal olarak güvenceye alır, yeniden üretir ya da genel olarak kuralla bağlar. Bu da göstermektedir ki gerçekte ayrımcılık ya da eşitsizlik anayasanın kendisinden kaynaklanmamakta, mevcut hakimiyet ilişkileriyle örülmektedir. O halde, öncelikle konuşulup tartışılması gereken şey bu hakimiyet ilişkilerinin mahiyetidir. Bunu

göz ardı ederek metni konuşmak yalnızca saf hukuk tartışmasına girişmek ya da bir tür medresecilik yapmaktan öte bir anlam taşımayacaktır. Öyle ki; örneğin mevcut anayasanın din derslerini zorunluluk kategorisinde saydığı halde bile, çeşitli içtihatlar ve yürütmenin iradesiyle bu derslerin mahiyeti kolayca yakınma konusu olmaktan çıkarılabılırdi. Vakfımız bu konuda çalıştaylar sürecinde açık önerilerde bulunmuştur. O halde, bu örneğin bize gösterdiği gibi, gerçekte zorunlu din dersleriyle ilgili sorun, anayasayla ilgili bir sorun olmaktan çok mevcut hakimiyet ilişkileriyle ilgili bir sorundur. Bu hakimiyetin dinsel karakteriyle, bu dinsel karakterin kendisini siyasal olarak örgütlenme geleneği ve becerisiyle ilgili bir sorundur. Bunu yok sayarak din dersleriyle ilgili sorunu salt anayasa sorunumuş gibi kavramakla yetinmek ve bu düzlemde tartışmak, gerçekte yeni bir anayasa istemek değil, eski hakimiyet ilişkilerinin yeni bir metin altında olduğu gibi devamını istemek anlamına gelmektedir. O halde yeni bir anayasa ne işe yarayacaktır ki? Aynı şekilde, bir başka uç örnek daha verilebilir. Bu anayasanın Türklükle ilgili vurguları kendi başına hiç kimse için bir sorun oluşturmayabilirdi. Eğer anayasanın atıf yaptığı ya da inşa etmeye yöneldiği aidiyet sosyo-politik düzlemde, kendi içine düştüğü yeniden üretim krizini, ötekileştirdiği aidiyetler üzerinden ertelemeye ya da savuşturmaya çalışmasaydı!

O halde öncelikle yeni anayasayı tartışmanın metni tartışmak, metin önerilerini tartışmak olduğu gibi bir dayatmadan ve bu dayatmaya bağlı olarak, mevcut bütün sorunlara ilişkin tartışmaların baskılanmasından, anayasayı tartışmanın önerileri tartışmakla sınırlandırılmasından bir an önce vazgeçilmelidir. Yeniden başa dönülerek söylenirse, bir toplumda koşanlar, koşan birileri yoksa anayasasının koşması, bir toplumun düşünmesi ve düşündüklerini ifade etmesi sosyo-politik yollarla engelleniyorsa, herkesin susturulduğu yerde anayasasının konuşurulması ya da konuşması beklenemez. Eğer böyle bir anayasa olduğu savunulacaksa, o bir anayasa metni değil, ancak bir fantezi ürünüdür; üstelik yüksek ihtimal yayınlanması yasak olan bir fantezi ürünü!

Sonuç olarak, sorunun, öncelikle bir anayasa yazma sorunu olmadığı açık bir biçimde ortadadır. Çünkü sorunlar öncelikle metnin kendisinden kaynaklanmamaktadır. Metinler, daha çok kendi tarihsel, toplumsal koşullarının bir ifadesi, yansıması, temsili ve en fazlasından hayata giydirilmek istenen kuralların bir manzumesidir. Her durumda, anayasa metinleri, belirli bir sosyo-politik durumla koşullanmış ürünlerdir. Bu çerçevede, metinler iktidar ilişkileri içinde şekillendikleri gibi, aynı ölçüde kendileri de şekillendirilmek istenen yeni iktidar ilişkilerini vaaz ederler. Özcesi, anayasa metinleri iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak kavranamadığı ölçüde, aynı zamanda toplumsal ilişkilerden ayrı kavranamaz. Bunun açık anlamı da, önümüzdeki süreçteki “Niçin bir anayasa?” sorusuna verilecek yanıtın öncelikle metinle ilgili değil, toplumla, toplumsal ilişkilerle ilgili olması gerektiğidir. 12 Eylül askeri faşist rejiminin bir ürünü olan 1982 Anayasası'nın her bakımdan, her boyutuyla anti-demokratik bir nitelik taşıdığı, bu

nedenle kabul edilemez olduğu ve değiştirilmesi gerekliliği açık bir kesinlik ya da açık bir zorunluluktur. Ancak bu zorunluluk, metnin değiştirilmesi zorunluluğuna indirgenemez ve bununla sınırlandırılmaz. Yeni bir anayasanın zorunluluğu metnin hukuksal olarak ifade ettiği sosyo-politik gerçekliğin değiştirilmesinin zorunluluğudur. Bu zorunluluktan güç almayan ya da yola çıkmayan hiçbir metin yeni olmayacaktır.

### ***b. Bir anayasayı kim yapar ki?***

Tartışma konularından bir diğeri, aynı zamanda anayasanın nasıl yapılacağı konusunda da ilgili olan, anayasanın kim tarafından yapılacağıdır. Bugün ülkemizde anayasanın kim tarafından yapılacağı sorusunun yanıtı sanki çok açık seçilmiş gibi bir hava yayılmakta, bu açıklığa yönelik kuşku, eleştiri, itirazlar ve soru işaretleri yok sayılmaktadır. Ama her şeyden önce büyük bekleyişin “büyük bekleyenleri” bu soruyu yanıtlama gereği bile duymamaktadırlar. Bu sorunun yanıtlanmasını da bu anayasanın ifadelendirdiği toplumsal-siyasal ilişkilerin ötekileştirdiklerinin sırtına yüklemeye çalışmaktadırlar.

Aleviler bu anayasayı kendilerinin yapamayacağını, yapmayacağını bildiği gibi, anayasa hukukçularının da yapmayacağını, yapamayacağını biliyor. Çünkü Aleviler bu anayasayı erkek, Türk, heteroseksüel, Müslüman ve Sünnilerin yapacağını farkında. Gerçeği değiştirmenin yolu, gerçeği, ne kadar katlanılmaz ve acımasız olursa olsun kabul etmekten geçiyorsa, öncelikle bu gerçek kabul edilmek zorunda; hiçbir hayale kapılmadan. Hayal, ancak bu gerçekten sonra söz almalıdır. Ancak bu kabul sayesinde ki istesek de istemesek de, çoğumuzun, ortaya çıkabilecek muhtemel bir anayasa nasıl bir anayasa olursa olsun, bu anayasanın sorumluluğuna bir kenarından bulaşacağımız açıktır. Bu sorumluluktan kaçınılamayacağına göre, sorumlu olacağımız şeyin, içerdiği, içerebileceği itiraz edebileceğimiz noktalarını baştan görmek ve bunlara karşı itirazlarımızı olabildiğince canlı tutarak takipçisi olmak zorundayız! İtiraz edeceğimiz her nokta öncelikle bizi, itiraz ettiğimiz, edebileceğimiz muhtemel bir anayasanın, bizi sorumluluğa bulaştıran, bizi ona bağlayan, bizi ayrıcalıklı kılacak olan özellikleridir; yani bunların Türklüğümüz, Müslümanlığımız, Sünniliğimiz, erkekliğimiz ve heteroseksüelliğimiz olduğu açıktır. Bu aidiyetlerden ötürü, farkında olsun olmasın, bu özellikleri taşımayanlar aleyhine yararlandığı ayrıcalığa ve avantaja karşı çıkmayı beceremeyenler, açıkça daha baştan herhangi bir eşitlikçi ortak yaşam peşinde koşmayanlardır. Mevcut “birlikte yaşarmış gibi” yapmanın devamını yeni metinler üzerinden getirmek isteyenlerdir. Biz, Aleviler olarak kendimiz için böylesi aidiyetlerden kaynaklanan hiçbir avantajı istemediğimiz gibi, bunlara karşı mücadele edeceğimizi baştan bildiririz!

Bugün yeni bir “anayasayı kim yapar?” sorusu teknik bir soru düzeyine düşürülmekte ve sorun ya da tartışma “mevcut TBMM anayasa yapabilir mi, yapamaz

mı?” sorusuna indirgenmekte, yani “mevcut TBMM’nin kendisini kurucu iktidar olarak görme hakkının” var olup olmadığı ya da bu savın meşruluğu tartışılmaya çalışılmaktadır. Bunu şu soru üzerinden anlamaya çalışabiliriz: 1982 Anayasası’nı kim yapmıştır? Soruyu teknik bir soru olarak kabul edersek, verilecek yanıtın ilgili dönemde görev yapan Danışma Meclisi olacağı açıktır. Oysa herkes açık bir biçimde bilmektedir ki 1982 Anayasası “siviller” tarafından hazırlanmış, “siviller” tarafından tartışılmış ama esasta beş kişilik darbe ekibince yapılmıştır. O halde, tam da mevcut hükümetin büyük bir seçim zaferinin ardından TBMM’nin ezici çoğunluğunu elinde tuttuğu bir siyasal yapıda, yeni anayasayı TBMM’nin yapacağını, TBMM’nin de bütün kesimleri temsil ettiğini savunmak hayalcilik değilse, metnin ve hukukun söylediğini hakikat sanmak ya da hakikat olarak dayatma hakkını kendinde bulmaktan öte değildir. Kaldı ki yeni anayasa konusunda farklı toplumsal kesimlerde duyulan heyecanın TBMM nezdinde gözlenmemesi açıkça yeni anayasanın kimlerce, nasıl yapılacağına ilişkin TBMM’nin gerçeği bildiğinin de bir işareti olarak okunabilir.

Soruya ilişkin bütün itirazlar saklı kalmak kaydıyla Vakfımız yeni anayasayı mevcut TBMM’nin yapmasının yerinde olmadığı kanısındadır. Mevcut TBMM’nin yeni anayasa yapması, gerçekte kendisini oluşturan ve adil olmayan siyasal temsil ilişkilerini veri sayarak hareket etmesi anlamına gelecektir ki daha baştan, yeni anayasa girişiminin demokratik olma iddialarını zan altında bırakacaktır.

### ***c. Bir anayasa nasıl yapılır ki?***

İçinde bulunduğumuz süreçte bu soru farklı kesimlerce farklı biçimlerde, farklı boyutlara vurgu yapılarak yanıtlanmaktadır. Buna göre, bu soruyu olası bir anayasa metninin biçimsel özelliklerine göre, onlara dikkat çekerek yanıtlayan bir yaklaşım, örneğin anayasanın uzunluğu-kısalığı gibi özelliklerine dikkat çekmekte, hatta bunun için yer yer gülünç olma pahasına Türkiye dışındaki ülkelerden örnek vermekte ve soruyu “yeni anayasa kısa yazılmalı” diyerek yanıtlamaktadır. Bu yaklaşımı ciddiye bile almadığımızı, esasta bu yaklaşımın dumanlı havada avcılığa çıkmış kurdun ya da yangından mal kaçırmaya girişmiş muhterisin yaklaşımı olduğunu kabul ettiğimizin bilinmesini isteriz.

Bunun dışında ikinci ve daha önemli görünen bir diğer yaklaşım, “nasıl” sorusunu bir metinde olması gereken kimi olmazsa olmazlara dikkat çekerek yanıtlamaktadır. Örneğin bu kesimler için temel terim özgürlük olabilmektedir. Buna göre, yeni metin nasıl yazılırsa yazılsın ama yurttaşın özgürlüğünü her şeyin üstünde tutmalı, devlet karşısında bu özgürlüğü en geniş ve en üst düzeyde korumalıdır. İlkesel düzeyde pek de itiraz edilmeyebilecek gibi duran bu yaklaşım, öncelikle özgürlük gibi ilkelerin tartışılabilmesi için gerekli zeminin bugün, içinde bulunduğumuz süreçte, buharlaştırıldığını ya gözden

kaçırmakta, ya da saklamaktadır. Bu bir yana, bizatihi özgürlüğün kendisini tartışmaya yanaşmamakta, dolayısıyla pek kutsal, pek üstün bir ilkeymiş gibi görünen özgürlük ilkesini, doğrudan hakimiyet ilişkileri içinde hakim olanın özgürlüğü ve hakim olanın çizdiği sınırlarla “kutsallaştırmaktadır.” Bu yaklaşım, örneğin din özgürlüğünden sıklıkla söz etmekte, ama hakim dinliliğin özgürlük alanının dinsizliğe ve farklı dinliliğe alan bırakmadığını ya ihmal etmekte ya da özellikle unutturmaya çalışmaktadır. Kaldı ki en temelde özgürlük gibi ilkeleri tartışma zemininin olmaması, bu gibi ilkelerin kolayca dinsellik tarafından fethedilmesine yol açmakta ve ortaya sanki özgürlük teolojik bir tartışmaya uygunmuş gibi bir hava yayılmakta, özgürlüğün teolojik olarak çerçevelendirilmesinin bizatihi kavramına aykırı olduğu saklanmaktadır.

Vakfımız, bir anayasaya ruh katan temel ilkelerin tartışılması için gerekli eleştirel özgürlüğün yokluğu altında, bu ve benzeri ilkeleri tartışmayı siyasal olarak anlamlı bulmadığını beyan eder.

“Bir anayasa nasıl yapılır ki?” sorusuna yanıt veren bir diğer yaklaşım, kestirmeden “bir anayasa ancak toplumsal uzlaşmayla, bir müzakere sonucunda ortaya çıkan bir oydaşmayla, yani kısaca toplumsal katılımı yapılar” biçimindeki yaklaşımdır. Bu yaklaşıma beslendiği demokrasi anlayışı gereği içeriden yöneltilebilecek itirazlar bir yana, sanki ülkemizde müzakereye uygun bir zemin varmış gibi yapması bir başka yana, ülkemizde müzakere olduğu ilan edilen ve yaygınlıkla da kabul ettirilen Alevi çalıştayları gibi örneklerin nasıl bir deneyim olduğu da öbür yana konsa bile, bu yaklaşım anayasalar sanki güç ilişkilerinin ürünü değil de, toplumsal oydaşmaların ürünüymiş gibi soruna yaklaşarak iktidar ilişkilerini maskeleyen ölçüde kabul edilemez bir yaklaşım olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşımı besleyen ana fikir, anayasanın bir anlamda bir tür toplumsal sözleşme olduğu fikridir. Ancak aynı yaklaşımın ilk elde yanıtlaması gereken ama nedense bir türlü yanıtlamadığı soru da tam bununla ilgilidir: Bir sözleşme olarak anayasalar toplumu oluşturan yurttaşların kendi aralarında yaptığı bir sözleşme midir, devletle yaptıkları bir sözleşme midir, yoksa hem kendi aralarında hem devletle aynı anda yaptıkları bir sözleşme midir? Bu seçeneklerden hangisinin seçildiği aslında soruna nasıl yaklaşıldığını da gösterir.

İlkesel olarak vakfımız diyalogu hiçbir biçimde reddetmediği ölçüde yeni anayasanın diyalog zemininde müzakere edilmesine de sıcak bakar. Ancak siyasallığın ve siyasal mücadelenin diyaloga indirgenmesine karşı çıktığı gibi, diyalog zemininden söz edebilmenin, bugün ülkemizde gerçeğin dışına düşmek olduğunu da kabul eder. Vakfımızın “Bir anayasa nasıl yapılır?” sorusuna verdiği yanıt son derece açık ve berraktır: Bir anayasa ancak toplumsal barış koşullarında yapılabilir! O halde öncelikli olarak atılması gereken adım, bugün, kaybettiğimiz çok açık olan toplumsal barışı ve birlikte yaşama arzusunu güçlendirmektir.

Bunun içinse, yeni anayasa tartışmalarının öncelikle üzerinden kaldırılması

gereken yük, özellikle siyasal-toplumsal örgütlenmenin karakteristik unsurları yüzünden köklü bir ikincilleştirmeyle ve buna bağlı ayrımcılık pratikleriyle yüz yüze olan ve olmaya devam eden kesimlerin üzerindeki tarihsel ağırlıktır. Bu ağırlığın bu kesimlerin üstünden alınması şarttır. Ancak elbette bunun anlamı yeni anayasa için gerekli tartışma zemininin, tarihsel hesapların görüleceği, intikamların alınacağı bir zemin olduğu değildir. Ancak bu tartışmaların, anayasa çerçevesinde yürütmesi isteniyorsa, yani yeniden ortaklıklar üzerinden düşünce geliştirilmesi isteniyorsa, bu yönlü ilk adım, intikamcı ya da telafi edici algıları kışkırtan yüzleşmeme, hesap vermeme tutumundan vazgeçilmesi gerektiğidir. Mevcut siyasal sistem ve bunu besleyen siyasal algılar en azından kendi geçmişiyle yüzleşmeye açık olduğunun inkara gelmez işaretlerini vermelidir. Oysa mevcut siyasal sistem bütünlüklü bir yüzleşmeden uzak durduğu gibi, hiçbir anayasa değişikliği gerektirmeyen, küçük hukuksal ifadelerin düzeltilmesiyle ya da dar kapsamlı yasal müdahalelerle yapılacak değişiklikleri bile yapmaktan uzak durmaktadır. Hatta bunları yapmak yerine, birlikteliği çözücü etkileri kısa, orta ve uzun vadede çok açık olan tasarruflardan yana bir siyasal irade sergilendiği açıkça ortadadır. Örneğin Alevilerin küçük taleplerinin bile inanılmaz sert bir dini siyasete ya da siyasi dine çarpmış olması son derece manidardır.

Tarihsel düzlemde öncelikle kapatılması gereken bir diğer defter 12 Eylül 1980 darbesidir. Türkiye ne yazık ki üstünden geçen on yıllara karşın siyasal sistemini darbenin inşa ettiği bir sistem olmaktan çıkaramadığı gibi, tersine her iktidar bu temelleri kendi meşrebince daha da sağlamlaştırmış ve yıkılmaz kaleler olarak inşa etmiştir. Darbecilerin hesap vermeleri gerektiği açıktır; darbenin saldırganlığından ağır kayıplarla kurtulan kesimlere karşı bir bütün olarak ağır bir borç içinde olduğumuz açıktır; darbenin katlettiklerine, “meçhul ettiklerine”, “faili meçhul” kıldıklarına borçlarımız baki kalmak kaydıyla. Ancak bütün bunların ötesinde mevcut siyasal kültürün ve örgütlenmenin 12 Eylül’den arındırılması gerekmektedir. Yoksa darbenin bütün hesabını beş generale kesmek son derece kolaydır. İlgili beş generalin sağ kalanlarını yargılamak ve hesap sormak elbette önemlidir ama bu, 12 Eylül faşizmiyle yüzleşildiği anlamına kesinlikle gelmez! Gerçekten de bugün darbenin iki generali hakkında dava süreci başlamış olmakla birlikte, 12 Eylül’le yüzleşme adına hiçbir adımın atılmaması, tersine bu darbenin yerleştirmekte öncü bir rol üstlendiği kutsal devlet anlayışına giderek daha fazla sarılınması, yüzleşmeden ne kadar uzak olunduğunun göstergesidir.

Tarihten beslense de, tarih bir yana, doğrudan bugün içinde bulunduğumuz ve giderek ağırlaşan siyasal atmosfer, hangi kesimden olursa olsun, insanların evlerinde “Acaba sıra kimde?” sorusuyla uyumak zorunda bırakıldığı, bizzat yurttaşın evinin bir cezaevine dönüştüğü, tutuklamanın apaçık, doğrudan ve gerekli araştırmaların yapıp yapılmadığı belli olmaksızın ceza gibi uygulandığı, tutukluluk sürelerinin artık kimseyi şaşırtmadığı, her gün kitlesel tutuklamaların gerçekleştirildiği, belirli kesimlere karşı

ırkçılık olduğu apaçık belli söylemlerin, belli kesimlerce seferber edilmesinin son derece olağanlaştığı, medyanın neredeyse tümüyle kontrol altına alındığı, nefret ve ayrımcılık suçu kapsamında yer alabilecek söylemlerin artık herkese layık görülebileceğinin anlaşıldığı, farklılıklara karşı fobik tutumların apaçık sonu öldürmeye varan saldırganlıkla bütünleştığı, her gün bir yenisine tanık olduğumuz kadın cinayetlerinin “normalleştirildiği”, vb. koşullarda hiç kimse toplumsal barıştan, birlikte yaşamaktan kolayca söz edemez hale getirilmiştir! Aynı yatağı paylaştığı erkeğin katili olabileceği olasılığı karşısında, hiç kimse bir kadına ailenin ve birlikte yaşamının erdemlerinden söz edemeyeceği gibi, bütün toplumu, “devlet babanın” reisliğinde bir aile gibi tasarlanmanın kendisi, yeni anayasa için gerekli toplumsal barış ve güven ortamının “garantörü” olarak sunulamaz!

Toplumsal barış ve güven ortamını sağlamak için girişimlerde bulunulmaması ve tersine örneklerin çoğalması, toplulukların giderek daha fazla kendi içlerine kapanmalarına, ortak bir dil adına karamsarlığa kapılmasına neden olmaktadır. Toplulukların kendi içlerine kapatılması, açıktır ki yeni bir anayasa için gerekli ortak siyasallaşma kapılarının da kapanmasına, giderek siyasal olanın imhasına yol açmaktadır. Tecrit etme ve kapatma politikalarının ortadan kaldırdığı siyasallık yerine geçen şey ise, mevcut hegemonik ilişkilerin ifade ettiği eşitsizliğin, yenilenmiş kadrolar üzerinden, yeniden üretilmesinden başka bir şey değildir. Ne ölçüde yenilenirse yenilensin, aygıt olduğu gibi kalmaktadır. Mevcut eşitsizliği, “halk, yurttaşlık, millet, dindaşlık ve en nihayet insanlık” terimlerini seferber ederek düzleştirici bir yaklaşım içinde ikincilleştirme girişimi, esasta bu terimlerin neyi içerdiği, neyi dışarıda bıraktığı, özetle örneğin kimin halk, kimin yurttaş, kimin öz yurttaş olduğuna ilişkin sosyo-politik soruları bastırma girişiminden, bu anlamda eşitlik mücadelesi olarak siyasal mücadeleyi bastırma ve hatta marjinalize ederek terörize etme girişiminden başka bir anlam taşımamaktadır. Eşitsizliğin devamı olarak siyaset karşısında, eşitliğin arayışı olarak siyasetin terörize edildiği bir siyasal dünyada, yeni bir anayasa girişimi, ancak bir anayasa simülasyonu kadar anlamlıdır.

### III.

#### SORU-N

Yeni anayasaya niçin ihtiyaç duyulduğuna ilişkin soruya verilecek yanıtın bile risk oluşturduğu bir siyasal ortamda yaşıyor olsak da, artık daha fazla çevresinde dolanmadan, dümdüz, “niçin yeni bir anayasa?” sorusu ya da içinde bulunduğumuzu kabul ettiğimiz krizin mahiyeti hakkında konuşulmalıdır. Eğer yeni anayasa bir krize yanıt olarak ortaya çıkmıyorsa, yani aslında ortada bir kriz yok ama yalnızca ve her nedense, anayasa metnini değiştirmek arzusu varsa, bu arzunun, arzu duyanla sınırlı ve koşullu olarak okunması gerektiği, bu bakımdan da arzu sahiplerinin kendi programları doğrultusunda bütün toplumu seferber etmeye giriştiği sonucu ortaya çıkacaktır ki bu seferberliğin 12 Eylül Anayasası’ndan daha ürkütücü sonuçlar doğurabileceği kestirilebilir.

Bugün, içinde bulunduğumuz siyasal toplumda, haklar ve yükümlülükler temelinde, ister merkeze yurttaş konulsun, isterse alışkın olunduğu üzere devlet; temel bağıntı değişmediği ölçüde, yeni bir anayasa, yeni bir anayasa olmayacaktır. Yeni bir anayasa, ya yeni bir siyasallığın tezahürü ya da yeni bir siyasallığın inşası için bir adım olmayacaksa, yani her durumda içinde bulunduğumuz krize bir yanıt olarak ortaya çıkmayacaksa, hiçbir durumda yeni olmayacaktır.

İçinde bulunduğumuz kriz, merkezinde devlet ve onun tarihsel-siyasal örgütlenme tarzı ile çevresinde örgütlediği devlet algıları başta olmak üzere, doğrudan bir topluluk olarak ortaklığımıza, ortaklaşmacılığımıza, siyasal varoluşumuza, birlikte yaşama biçimimize ve istencimize ilişkindir. Öyleyse yeni anayasa yapım süreci, aynı zamanda bu ortaklığımıza ilişkin yeni düşünceler geliştirme, yeni adımlar atma sürecine dönüştürülmelidir. Oysa tam tersine bir nefret dilinin, yeni anayasadan söz edilirken, aynı anda muktedirler tarafından alabildiğine seferber edilmesi ve bu dilin ders kitaplarında bile hala kendine yer bulabiliyor olması, birlikteliğimiz üzerine düşünmenin ne kadar uzağında ya da tam tersine, bizim yerimize bir iktidar şebekesinin çoktan karar vermiş olması anlamında, tam göbeğinde olduğumuzu işaret ediyor. Aynı şekilde ülkemizin önemli bir bölümünde olağanüstü rejimleri aratmayan militer bir siyasetin seferber edilmiş olması, kendi sıradan yurttaşlarımızın bile artık topluca bombalara hedef olabilmesi son derece ürkütücü gelişmelerdir.

Bugün toplumumuz başlıca dört uçlu, büyük bir yarıma içindedir: Dikey ekseninde etnik ve dinsel yarıma kendini gösterirken yatay ekseninde tarih ve şimdiki zaman arasında açılan uçurum kendini göstermektedir. Ayrıca bu eksenlerin oluşturduğu düzlemde



kadınlık ve erkeklik rolleriyle ilgili gerilimler, heteroseksüellik ve farklı cinsel kimlikler arasındaki gerilimler gibi, can yakıcı gerilimler alttan altta her kutupsal yarılmının içinde işlemeye devam etmektedir. Kimlik merkezli ya da başka bir açıdan, kimlik görünümü bu gerilimlerin tümünü yatay ve dikey olarak kesen, sınıflar arasındaki uçurumların artışı, yoksulluk ve zenginlik arasındaki mesafenin inanılmaz boyutlara ulaşması ayrıca not edilmelidir. Kriz, işte bu yarıma eksenleriyle ilgilidir. Dikey eksenindeki yarılmının bir kutbunu Kürt kimliğiyle ilgili sorunlar oluştururken bu sorun, hegemonik kimlik olarak Türklükle ilgili seferber edilen söylemlerle iç içe geçip karşı karşıya gelerek gerilim düzeyi giderek yükselen krizler üretmektedir ve ortaya çıkan kriz(ler) giderek daha da korkutucu olmaktadır. Öyle ki TBMM'nin çatısı altında artık bu soruna insan hakları perspektifinden bakılmaması, savaş hukukunun uygulanması gerektiği, Kürtlerin çocuk yapmasının bile neredeyse bölücülük amacını güttüğü, bunun da Dünya Bankası tarafından finanse edildiği, ciddi ciddi, hem de insan hakları dersleri veren bir hukuk profesörü tarafından savunulabilmektedir. Savaş hukuku çağrılarının çıkarılması içinde bulunduğumuz krizin boyutlarını göstermektedir.

Kurumumuzun bu konudaki tavrı son derece açıktır: “Yetmiş iki milleti bir nazarla görmeyen, halka müderris olsa, hakikatte asidir.” Ancak içinde bulunduğumuz koşullarda bu anlayışın kapsamı, Kürtlüğün, Türklüğün önemsizliği değildir. Tam tersine, bir Alevi için, etnik aidiyeti ne olursa olsun, herhangi birisi bu aidiyetinden ötürü ayrımcılığa uğruyor, dezavantajlı konumda tutuluyor ve akla hayale gelmedik uygulamaların hedefi oluyorsa, elbette o kimlik özel bir önem taşır ve elbette o kimliği ve aidiyeti hiç kimsenin yok sayma gibi bir lütfu olamaz. Aynı şekilde, herhangi bir etnik aidiyet, çoğunluk oluşu ve siyasal hakimiyeti nedeniyle, biraradalığın adı olması gereken siyasallığı kendi kimliğiyle damgalayarak ötekine dayatıyorsa, dayatılan bu kimliğin önemsiz bir ayrıntı olduğunu da kimse söyleyemez. Yetmiş iki millete bir nazarla bakan kişi, mevcut eşitsizlikçi koşullar altında, bir Türk'ü öncelikle kendi Türklüğünün ne anlama geldiğini düşünmek zorundadır. Türk gibi düşündüğümüzü, Türk gibi yaşadığımızı, istesek istemesek de Türklüğün avantajlarından yararlandığımızı kabul ederek söze girmeliyiz ve biz, nasıl Türklüğümüz üzerine düşünme gereği bile duymadan Türksek, Kürtleri Kürtlükleri üzerinden düşünmeye çağırarak ya da buna zorlayarak, kanıtlamaya, tanıtlamaya, sadakat çağrılarına, yan kimliklere bağlanmaya zorlayarak ilgili aidiyeti bir tür meşruluk gerektiren bir şeymiş gibi kurmaya çalışmadan, olduğu neyse, olduğunca anlamaya çalışmak demektir bu; kendi aidiyet krizlerimizi onların üstüne yıkmamak demektir bu. Yetmiş iki millete bir nazarla bakmak anlayışı bugün, her siyasallığın kimliksel sınırlara indirgenmesine, her kimliksel sınırın zorunlu olarak siyasal sınırlara karşılık gelmek zorunda olduğuna ilişkin inanca bir reddiyedir!

Bu yaklaşım, dikey eksenin diğer ucunda yer alan dinsel gerilimler için de geçerlidir. Bugün, içinde bulunduğumuz siyasal toplumda, siyasallık doğrudan doğruya

hakim çoğunluğun diniyle karakterize ediliyorsa, bu çoğunluğun dini siyasal alanın tümünü istila etmek üzere, dinsizliğe, farklı dinliliğe, aynı dinin farklı okuma biçimlerine nefes alacak en küçük bir alan bile bırakmıyorsa, hiç kimse, “Alevilik, Sünnilik nedir ki hepimiz aynı Tanrı’ya inanıyoruz” deme lüksüne sahip değildir. Evet, inananlar olarak hepimiz aynı Tanrı’ya inanıyor olabiliriz ama devlet içinde devlet gibi örgütlenmiş Diyanet İşleri Başkanlığı için sorun zaten Tanrı değildir, sorun birkaç bakanlığın bütçesini yutan, devasa bir holding görünümüne bürünmüş bir yapılanmanın bilançoları, kadroları, doymak bilmez iştahı ve dini tekelleştirerek kendi din anlayışını bütün inanırlara ve inanmayanlara giydirmeye kalkması sorunudur! Bu ekseninde karşı karşıya kaldığımız sorun artık dinin siyaset olarak tezahürü değil, dinin siyasetin aleti haline geldiği değil, bizzat DİB örneğinde, siyasallığın kendini din olarak sunanın ta kendisi oluşudur! Kaldı ki bu, ilgili eksenin ana aksıdır. Ayrıca bu eksen üzerinde dinsizlerin ve gayri-müslimlerin, deistlerin ve agnostiklerin konumu da işaretlendiğinde din eksenli yarılmanın da en az diğeri kadar ama özellikle azınlık inançlılar ya da inançsızlar bakımından, giderek ağır sonuçlara gebe olabileceğini kestirmek için kahin olmaya gerek yoktur. Üstelik buna rağmen, hala farklı çevrelerden yeni anayasanın başlangıç kısmında “yaratana” atıf yapma arzuları, imam-hatip temelli eğitimin iyiden iyiye, alt yaş sınırlarına doğru genişletilerek yaygınlaştırılması talepleri, zorunlu din dersi zulmü yetmezmiş gibi, ikinci bir din dersi koyma önerileri, camileri sosyal hayatın kalbi haline getirme girişimleri hız kesmeden ve her şeyi yok sayan inanılmaz bir tutumla sürdürülmektedir! Bu yaygınlık ölçeğinde, kendini siyaset olarak sunmayı başaran din, bütün geleneksel rolleri ve tutumları hortlatmakta, doğrudan kadınları ve heteroseksüel roller dışındaki rolleri hedef alarak farklılığa ilişkin fobiye derinleştirmekte, kadınlara yönelik cinayetlerin artışına uygun bir zemin hazırlamakta ve hatta farklı cinsellikler, dinsizler ya da farklı dinliler için artık açıktan açığa gettolar önerilebilmektedir! Gettoları savunmaya kadar gelmişsek kimin siyasal olarak birlikte yaşadığımızdan söz etmeye hakkı vardır? Ve kim toplumsal birlikteliğimizin ağır bir tehdit altında olmadığını söyleyebilir?

Dikey eksenindeki bu yarılmayı yatay eksenindeki tarihimizle şimdiki zamanımız arasında, süreklilik içinde cereyan ettiği kabul edilen gerilimli ilişki tamamlamaktadır. Dünden bugüne, siyasal tarihimiz içinde, azınlık kimliklerin uğradığı ayrımcılık pratikleri, karşı karşıya kalınan katliamlar şimdiki zamanımızı ağır bir yüzleşme borcuyla karşı karşıya bıraktığı gibi, şimdiki zamanımız içinde de, uluslararası politikaların bile azınlık kimlikler üzerinden yürütülmesi; tarihsel geçmişimiz bir yana, yukarıda değinilen söylemlerde olduğu gibi, ayrımcılığın her düzeyde bugünkü zamanımız içinde apaçık ve fütursuzca sürdürülmesi, birlikte yaşamın kendisini giderek tehdit altında bıraktığı gibi, daha da kötüsü, tahayyülünü bile zan altında bırakmaktadır.

Bütün bu eksenlerin siyasal-kurumsal işleyişleri bir yana, doğrudan etkilerinin belirli bir zamandan beri sokakta görülmeye başlaması, durumu daha da ağırlaştırmakta

ve haklı olarak çoğu kişi için, “sokağın yeni bir anayasaya ihtiyacı var mı?” sorusunu meşru hale getirmektedir. Sokak için de yeni bir anayasa, yeni bir birlikte yaşama biçimi arayışına denk düşmekte midir? Ne yazık ki buna olumlu yanıt vermek zor görünmektedir.

Sonuç olarak, niçin yeni anayasa sorusu bütün açık yürekliliğiyle yanıtlanmadığı ölçüde, anayasa ne kadar yeni olursa olsun, sorun eskil bir sorun olarak yaşamaya devam edecektir. Yani ülkemizin farklı düşünen, inanmayan ya da farklı inanan, farklı etnik aidiyetleri olan kesimleriyle, eril iktidar ilişkileri karşısında ikincilleştirilen kadınlar ve farklı cinsel kimlikler, bu kesimlerin tümü çoğunluk ve hegemonik olanın belirlediği, normallik, sağlıklılık, doğruluk ve biriciklik iddialarıyla örülmüş “diktatörlüğüne” teslim edilmiş olacaktır. Hakim olanların siyasal örgütlenmelerine terk edilen bu kesimler ancak öldürülmeye layık ya da en fazlasından doğru dine ya da doğru yola, sapıklıktan doğru ahlaka çağırılması gereken, hizaya getirilmesi gereken kesimler olarak siyasallaştırılmaya ve eşit siyasal özneler olarak kesinlikle kabul edilmemeye devam edilecektir. Bu özneler bir yandan eşit siyasal aktörler olarak kabul edilmezken, aynı zamanda hegemonya, bir tür rehine muamelesini layık gördüğü kesimlerin kimlikleri üzerinden, kimliklerin atomlaştırıcı gücünü bütünüyle seferber eden bir kimlik anlayışına yaslanmaya ve ardından, bu bizzat kendisinin atomlaştırdığı ortama karşı ise, yine hegemonyasının temel bileşenleri olan normallik, doğru din, sağlıklılık, doğruluk gibi temel referanslara başvurmaya devam edecektir.

## IV.

### ÖNERİ

Mevcut toplumun tümüne bir deli gömleği gibi giydirilmiş bu anayasanın değiştirilmesinin yolu öncelikle kapalı salon toplantılarında alınmış kararlardan değil, tam tersine siyasal olarak seferber olmuş toplulukların, son derece yaratıcı olabilecek mücadele süreçlerinden geçmektedir. Bunun için anayasanın toplumsal sözleşme olduğu kabulüyle koşullu olarak yoksullaştırılmış ve yoksunlaştırılmış müzakere süreçlerine bel bağlanamayacağı açıktır. Öncelikle toplulukların, yeni bir anayasa sürecine müdahil olabilmek için, bunun önkoşullarını elde edebilmeleri doğrultusunda siyasallaşmalarının gerektiği ortadadır. Bu bakımdan toplulukların kendi dar alanlarında da olsa, küçük taleplerle biçimlenen girişimleri bile son derece önemlidir. Çünkü bu tür girişim ve mücadeleler gerçekte toplumun üyelerini etkin varlıklar olarak yeniden inşa etmektedir. Oysa günümüzde bu tür mücadeleler bile ya “korunması gerekenlerin, mağdurların önceliği” söylemi üzerinden, ezilen kesimlerin uğradığı ayrımcılığı yeniden üretmek üzere devşirilmekte ya da devşirilemediği yerde fütursuzca ve kolayca kriminalize edilmektedir.

Anlaşılmaktadır ki yeni bir anayasa inşasının yolu, yeni bir kamunun inşasından geçmektedir. Bunun için öncelikle kamunun nefret yüklü, militer dilden arındırılması ve aynı anda, kendisini siyasetin biricik biçimiymiş gibi sunan ve aslında artık kendi referanslarını bile devletten alan bir dinseliliğin istilasından kurtarılması gerektiği açıktır. Yoksullar için dini ölülere ve mezarlıklara hasrederken, muktedirler için adaletsizliğin yeniden üretilmesinden başka bir anlam taşımayan bu dinsel istila şu ya da bu dinseliliğe has bir istila olmaktan çok, devletin dini fethetme tarihi içinde, kendi inşa ettiği din tarafından fethedilmesinin bir örneği ya da tezahürüdür.

Bu çerçevede, yeni bir anayasa için mücadele, anlaşılan odur ki öncelikle anayasanın kendisi ve kapsamı üzerine bir mücadele olmaktan çok ön hazırlık süreci için bir mücadele anlamına gelmektedir. Daha şimdiden bu mücadelenin iki yanı belirginleşmiş gibidir: “Devletin insanı olarak vatandaş” olmak isteyenlerle, birliktelik algılarının siyasal ifadesi olarak devleti yeniden düşünmek gerektiğini ileri sürenler karşı karşıyadır! Bu karşılaşma anının son derece tehlikeli sonuçlar üretebilme ihtimalinin varlığı ve bu durum karşısında yeni bir anayasa için tartışma zemininin olmadığı gözetilerek öncelikle toplumsal barışın ivedilikle sağlanması gerekmektedir. Barış ve dinginlik zemini inşa edilmeden yeni anayasayı tartışmak için gerekli diyalog zemininin olduğu kesinlikle ileri sürülemez.

Bu çerçeveyi gözeterek kimi önsel nitelikteki önerilerimizi kamuoyuyla paylaşmayı

bir borç biliriz.

Buna göre, yukarıda değindiğimiz dört kutuplu koordinat düzleminden hareketle;

i. Öncelikle yeni anayasa tartışmalarının üstündeki tarihsel ağırlığı az da olsa hafifletmek adına, sembolik bile olsa, farklı siyasal hesapların ya da “gol atma” zihniyetinin dışında, Kürtler, Ermeniler, Aleviler, Araplar, Romanlar-Çingeneler, Rumlar, Süryaniler ve Ezidiler gibi toplulukların sürece etkin bir biçimde katılımlarının sağlanabilmesi için, bu aşamada büyük adımlar atma beklentisine hiç düşmeden, küçük ama gönül alıcı, en önemlisi somut gerçekliğe kısmi de olsa pozitif yönde müdahale etme iradesini sergileyen değişikliklere gidilmelidir. Yüzleşmenin inandırıcılığı bakımından arşivlerin saydamlaştırılması, küçük de olsa telafi mekanizmalarının ve araçlarının geliştirilmesi hayati önemdedir. (Örneğin yerleşim yerlerinin özgün adlarının iadesi, katledilenlerin, göç ettirilenlerin geride bıraktıkları kimi yapıların onarımı ve canlandırılması, vb. gibi.)

ii. Tarihimize yüzleşmek için derhal TBMM bünyesinde hakikat ve yüzleşme komisyonları kurularak, bu tarihsel yükün altında ezilerek sürekli enerji ve öfke biriktiren kesimler dinlenmeli ve derhal kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

iii. Bu katliamlara bilfiil iştirak edenlerden hayattan kalanlar sembolik de olsa, mutlaka yargı önüne çıkarılmalı ve bundan böyle insanlığa karşı suçlarda, nefret ve ayrımcılık suçlarında zaman aşımına izin verilmeyeceğini içeren yasal değişikliklere gidilmelidir.

iv. Hali hazırda devam eden yargılamalarda (Sivas davası, Zirve yayınevi katliamı davası, rahip cinayetleri davaları, Hrant Dink davası, Gazi mahallesi davası, vb.) davaların sürüncemede bırakılarak zaman aşımına uğratılmasına kesinlikle izin verilmemeli, bu suçlarda rol alan bütün kamu görevlileri konumu ne olursa olsun derhal yargı önüne çıkarılmalıdır.

v. Şimdiki zamanımızı ağır bir baskı altında buldurmaya devam eden 12 Eylül askeri darbesiyle yüzleşileceğinin açık işaretleri sergilenmelidir. Darbenin yükünün beş generale yıkılarak darbenin yarattığı siyasal soysuzlaşmadan kurtulanamayacağı açıktır. Darbe süreci içinde ve sonrasında darbecilerin çıkarları doğrultusunda, işkenceye katılan doktorlardan işkenceyi gizleyenlere, ilgili dönemlerde cezaevlerinde akademik araştırma görüntüsü altında psikolojik savaş teknikleri uygulayanlara ya da yeni zulüm teknikleri için deneysel çalışmalar yapanlara, işkencecilerin yedek gücü olarak çalışan imamlara, işkenceyi hukuken meşrulaştıran ve açıkça hukuksallaştıran yargı mensuplarına kadar, 12 Eylül darbesinin “sivil uzantıları” soruşturma kapsamına alınmalı ve derhal yargı önüne çıkarılmalı; ayrıca soruşturmanın kapsamı ilgili dönemde görev yapan tüm askeri komuta kademesini, sıkıyönetim komutanlarından ilçe jandarma komutanlıklarına kadar, tüm polis teşkilatı yönetim kademesini içerecek şekilde

genişletilmelidir.

vi. Zamanımızın önemli bir sorunu olan kayıplarımız için derhal bir kayıpları araştırma komisyonu kurulmalı ve komisyon mevcut mevzuatın labirentlerinde boğulmadan, amacı doğrultusunda serbestçe soruşturma, sorgulama, tanık dinleme, vb. uygulamaları yapabilme yetkisiyle donatılmalıdır. Kayıpların başlıca sorumlusunun kamu gücünü kullanan bürokratik ve siyasal aktörler olduğu gözetilirse, bu sorumluların kamusal vasıflarının arkasına saklanmalarına izin verilmemelidir.

vii. Hali hazırda içinde bulunduğumuz günlerde hakim olan savaş diline son verilmeli, tutuklamalar ve gözaltıların, ev, parti, medya kuruluşları, sivil toplum örgütlerinin binalarına yönelik ve bütün mekanları terörize eden baskınlarla tamamlanan, artık apaçık askeri bir teknik olarak kullanımına son verilmelidir.

viii. Gittikçe kitleselleşen tutuklamalara derhal son verilmeli ve tutuklama istisnai bir yöntem olarak kabul edilmelidir.

ix. En başta Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu, Ceza Yargılamaları Usulü Kanunu, Ceza İnfaz Kanunu, Siyasal Partiler Kanunu, Seçim Kanunu gibi kanunların ve düşünce ve ifade ile örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen bütün hukuksal mevzuat ivedilikle tartışma gündemine alınmalı ve demokratik ve özgürlükçü olacağı sıklıkla iddia edilen yeni anayasanın ruhuna uygun ön adımlar atılmalıdır.

x. Kadınların ve farklı cinsel tercihe sahip yurttaşların doğrudan cinsel kimlik ve rolleriyle ilgili olarak işlenen suçlarda, mağdurun seçim ve kimliğinin, suçu işleyen bakımından hafifletici ya da meşrulaştırıcı sebep sayılmasından derhal vazgeçilmesi ve bu yönlü değişikliklere gidilmesi gereklidir.

xi. Başta kamusal düzlemler olmak üzere, ırkçı, ayrımcı, cinsiyetçi, nefret yüklü söylemlere hiçbir düzlemde izin verilmemeli, özellikle kamusal görevler ya da siyasal roller üstlenen kişi ve kesimlerden kaynaklanan bu gibi söylemler ivedilikle yargıya taşınmalıdır.

xii. Mevcut devlet örgütlenmesi ve siyasal kültür tarafından şimdiye değin ayrımcılık pratikleriyle baş başa bırakılan kesimlerin çeşitli vesilelerle dillendirilen talepleri içinde yer alan ve hemen gerçekleştirilebilecek taleplerinin ivedilikle gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. (Örneğin Alevilerin cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi yönündeki talepleri ya da zorunlu din dersinin yeniden düzenlenmesi, nüfus cüzdanlarında din hanesine yer verilmemesi, vb. gibi.)

xiii. Mevcut durumu, avantajlılar lehine daha da avantajlı hale getiren ya da mevcut güçler dengesini avantajlılar ya da belirli bir politik program yanlıları dışındakiler açısından iyice bozan ve gerilimi giderek yükselten düzenlemelerin derhal durdurulması hayati önemdedir. (Örneğin sekiz yıllık eğitimin imam-hatipler lehine revize edilmesi, ulusal bayramların ulusal vasıflarının ortadan kaldırılması, vb. gibi)

xiv. Hali hazırda politik nitelikleri belli tüm yargılamaların öncelikle hızlandırılması ve devamla bu yargılamalarla ilgili olarak kamuoyunun belirli çevreler tarafından manipüle edilmesinin önüne geçilmesi için saydamlaştırılması şarttır.

xv. Son olarak, yeni anayasa eğer yeni bir anayasa olacaksa, bu yeni olması gereken ruhuna aykırılık taşıyan; kadın cinayetleri (namus, töre, şeref, onur, aldatma, kıskançlık, şüphe, dedikodu, vb. nedenlerle kadın bedenini “hizaya getirmeye dönük” tüm cinayetler), farklı cinselliklere yönelik cinayetler (kadınlar babında sayılan gerekçelerle temellendirilmeye ya da ilişkilendirilmeye çalışılan ve esasta, aynı biçimde “sapmış olanı” “sapıklıktan doğru yola sokmaya çalışmaya dönük” tüm cinayetler), tecavüz suçları, kamu malları ve hizmetleri ile yetki ve görevlerinin kötüye kullanımı ya da haksız edinimiyle ilgili tüm suçlar, nefret suçları, ayrımcılık saikiyle işlendiği belli olan tüm suçlar dışta tutulmak üzere ve özellikle siyasal niteliği apaçık olan suçlarla suçlanan ve cezalandırılanları öncelikle kapsayacak şekilde, toplumsal barışı ve dinginliği sağlamaya, birlikteliğimiz üzerinde hep beraber yeniden düşünmeye bir fırsat vermek üzere bir özel nitelikli genel af mutlaka düşünülmelidir!

Burada yer verdiğimiz öneriler daha da zenginleştirilebilir, çeşitlendirilebilir; yeter ki yeni bir anayasanın ancak toplumsal barış zemininde tartışılacağı öncelikli kabul edilsin. Bu kabul edilmeksizin ve toplumsal barış sağlanmaksızın, sanki ortada tartışacak ve konuşacak bir zemin “varmış gibi yapmanın” ve bu “varmış gibilik” çerçevesinde soyut anayasa hükümleri önererek bunlar üzerinde tartışmanın, ancak belirli bir politik hedef, amaç ve angajmanla anlamlı olabileceğini kabul eden Vakfımız, yeni bir anayasa için siyasallaşmanın yolunun yukarıda çerçeveselendirilen yaklaşımlar ve öneriler doğrultusunda inşa edilebileceğini, bu anlamda kendi yaklaşımının her düzlemde, öncesi ve sonrasıyla takipçisi olacağını kamuoyuna duyurmayı bir görev bilir. Biliyoruz ki bu önerileri ve yaklaşımları gündeme getiren Vakfımızın sesini “siz de kimsiniz!” diyerek boğmaya, bastırmaya çalışanlar olacaktır. Verilecek tek bir yanıtımız var:

**Aleviler kimdir?**

**Hiç kimse.**

**Aleviler kim olmak istiyor?**

**Herkes!**